

ВЛАСТ И СТРАСТ... ЦАРИЦА АННА-НЕДА И НЕЙНИТЕ СКАНДАЛНИ РОДИТЕЛИ

Пламен Павлов

POWER AND PASSION... EMPRESS OF BULGARIA
ANNA-NEDA AND HER SCANDALOUS PARENTS

Plamen Pavlov

Abstract: *The article is dedicated to Anna-Neda (Empress/“Tzaritza” of Bulgaria from 1323 to 1324 and 1330 to 1331) wife of tzar Michael III Shishman Asen. Her parents are the King of Serbia Stefan Milutin and the Hungarian princess Elizabeth Arpad. The king was married five times and the Hungarian princess was former nun... These scandalous circumstances for its time influenced on Anna-Neda’s character. She was overthrown and banished from the country because of her despotic rule.*

Keywords: *Second Bulgarian Empire; medieval Serbia; Anna-Neda; Stefan Uroš II Milutin; Elizabeth Arpad; Michael III Shishman Assen; Ivan Stefan.*

Българските царици, макар и сравнително късно, навлизат все повече в полезрението на изследователите на нашето Средновековие [Андреев, Й., Лазаров, И., Павлов, П., 2012; Павлов, П. 2006, 2009; Георгиева, С. 2019]. За съжаление, сведенията за техния живот и дела в повечето случаи са крайно оскъдни. Това обаче не означава, че в търновските царски дворци не бихме могли да открием примери на силни и властни жени, например Мария Кантакузина Палеологина, „Смильцена“ Палеологина, „Сара“ – Теодора [Павлов, П. 2006, с. 26–29, с. 35–36, с. 44–45], които не се различават особено от някои прочути владетелки в европейската и световната история.

Една от емблематичните „господарки на българите“, чиято личност и роля не са достатъчно изяснени, е сръбкиянята Анна-Неда. В близките до нейното собствено време паметници тя е позната с името „Анна“ [Пурковић, М. 1996, с. 51–53]. Мавро Орбини, който вероятно е ползвал и недостигнали до нас извори, я нарича „Неда“, като дава и латинското съответствие на името – „Доминика“/„Неделя“ [Орбини, М. 1983, с. 128]. С името „Неда“ тя е отбелязана и в сръбските поменици [Пурковић, М. 1996, с. 51]. Както ще видим, в сръбската православна книжнина някогашната търновска царица е наричана „Света Елена Дечанска“ [Павловић, Л., 1965, с. 190]. Така или иначе, в нашата историографска традиция се е наложило „двойното“ име Анна-Неда [Андреев, Й., Лазаров, И., Павлов, П., 2012, с. 42–43], поради което ще го използваме и ние.

Четвърт век от живота на Анна-Неда преминава в България. Като съпруга на деспот Михаил III Шишман Асен тя около петнадесет години е господарка на

Видин. Става българска царица, когато през 1323 г. деспот Михаил е коронясан за цар в Търново. Анна-Неда е владетелка „на всички българи“ двукратно, макар и за неголеми периоди от време – общо за не повече от три–четири години. През 1330–1331 г. Анна-Неда на практика еднолично управлява държавата, като е свалена с преврат и е пропъдена от България [Овчаров, Н. 2017, с. 17–18, с. 26].

Проф. Мария Иванова, която е сред най-добрите познавачи на родствените връзки и тяхното разнолико съдържание, вероятно е казвала на своите студенти, че никой не избира родителите си... Изразът е употребяван от нас, на шега или не, но това не пречи в него да има много истина... Затова нека се спрем накратко и на родителите на Анна-Неда, в чиито биографии има „нестандартни“ и откровено скандални „подробности“. В една или друга степен, това е повлияло при формирането на характера на бъдещата българска царица, съответно е способствало за формирането на нейния психологически профил, поведение и начин на управление.

Анна-Неда е дъщеря на сръбския крал Стефан Урош II Милутин (1282–1321) от знаменитата династия Неманичи [Историја, 1, 1981, с. 437–475; Благојевич, М. 1989, с. 106–116; Мичета, Ј. 2017]. Милутин е един от най-силните владетели на Сърбия в цялата ѝ история и не без основание е определян като основоположник на средновековната сръбска „империя“ [Mauromatis, L. 1988]. По линия на своите родови корени тази българска царица е имала френска, венецианска, куманска и унгарска „синя“ кръв. Дълго време се приемаше, че майка на Анна-Неда е българската принцеса Анна Тертер, една от петте (!) съпруги на „светия крал“, чиито мощи от средата на XV в. са в софийската църква „Св. Неделя“, наричана в миналото и „Свети крал“. Ал. Узелац обърна внимание на факта, че дъщерята на цар Георги I Тертер (1280–1292) е дадена за съпруга на Милутин, когато е била на не повече от пет години. При разтрогването на брака през или скоро след 1292 г. българката е била на дванадесет–тринадесет години и все още е нямала деца. Сръбският историк убедително показва, че майка на Анна-Неда е унгарската принцеса Елисавета (унг. Ержбет) Арпад, дъщеря на крал Стефан/Ищван V (1270–1272) и куманката Елисавета [Узелац, А. 2014, с. 29–46]. Скандалното в този пореден брак на Милутин, при това четвърти по ред (!), е и друго – Елисавета е бивша монахиня, която „де факто“ за втори път нарушава своя монашески обет... Веднъж вече го е сторила, омъжвайки се за чешкия аристократ Завиш от Фалкенщайн, който пък преди 1285 г. е „фаворит“, а по-късно законен съпруг на чешката кралица и регентка на държавата Кунигунда, дъщеря на известния от унгарската и българската история бивш руски черниговски княз Ростислав Михайлович [Андреев, Й., Лазаров, И., Павлов, П., 2012, с. 580–582]. Навремето изказахме предположението, че Кунигунда (в чешки изговор Кунута) е носела и името „Анна“, като за кратко е била българска царица, съпруга на Михаил II Асен (1246–1256) и наследилия го Калиман II Асен [Павлов, П. 2006, с. 21–22]. Връщайки се обратно в Унгария, Кунигунда е дадена за съпруга на чешкия крал Пшемисъл Отакар II (1253–1278). По-вероятно е обаче мястото на българска царица да е заемано не от Кунигунда, а от нейната сестра Елисавета. След гибелта на Михаил II, последвана и от онази на неговия убиец и първи братовчед Калиман II Асен през 1256 г., тя е отведена от Ростислав Михайлович от Търново. По-късно става съпруга на Моиш Дарой, палатин (първ министър, канцлер) на кралство Унгария.

Бракът на доскорошната монахиня Елисавета с овдовелия през 1285 г. Завиш е сключен преди 1290 г. Той продължава твърде кратко, тъй като влиятелният рицар е обвинен в държавна измяна и е екзекутиран по заповед на чешкия крал Вацлав II. Налага се Елисавета да се завърне обратно в Унгария. Запознанството между родителите на Анна-Неда става през същата 1290 г., когато Елисавета, скоро след гибелта на Завиш, гостува в Белград или пък е изпратена там от унгарските власти. В този средновековен български град, по-късно столица на Сърбия, резидира бившият сръбски крал и унгарски васал Стефан Драгутин (1276–1282), женен за Каталина Арпад, сестра на Елисавета. Стефан Милутин е по-малък брат на Драгутин, но го измества от престола през 1282 г. Получил закрила от Унгария, Драгутин управлява нейните земи на юг от Дунав в Славония, Мачва и Белградската област, като е наричан „крал на Срем“ (1282–1316). Независимо от междуличностната вражда, водени от конкретни политически интереси, двамата братя възстановяват отношенията си. Милутин посещава Драгутин и Каталина в Белград, готвейки общи действия заедно със „сремския крал“ против българските боляри, братята Дърман и Куделин. Както е известно, тези господари на Браничевската област се впитат във война с Драгутин. Отначало са подкрепяни от цар Георги Тертер, а след това от видинския владетел Шишман.

И така, в Белград крал Милутин се запознава с бившата монахиня Елисавета. Родена около 1254–1256 г., при обвързването си със сръбския крал майката на Анна-Неда е била на около тридесет и пет години. Женитбата на двамата е след 1292–1293 г., а Елисавета Арпад е официално обявена за сръбска кралица. Съответно Анна-Неда се ражда нейде в средата на деветдесетте години на XIII в. Милутин и Елисавета са имали и още една дъщеря на име Зорица (според някои автори името ѝ е било „Царица“) [Пурковић, М. 1996, с. 54–55].

Кога Анна-Неда е дадена за съпруга на Михаил Шишман Асен, син и наследник на видинския господар Шишман? Очевидно няма как това да е станало през сочената от повечето историци 1292 г., когато тя дори не е била родена... Затова с основание се допуска, че този брак е сключен около 1305–1306 г. [Георгиева, С. 2019, с. 180]. Както излиза от общия поглед върху събитията, Михаил Шишман Асен е бил неин връстник или с няколко години по-възрастен от нея. Когато цар Теодор Светослав удостоява Михаил с деспотска титла, най-вероятно нейде след 1311 г., Анна става „деспина“ (деспотица), което в маниера на византийската традиция ѝ дава правото да се нарича „василиса“/„царица“. Към 1313 г., когато Шишман вече не е бил между живите, Анна като съпруга на деспот Михаил е „височайша господарка“ на Видин. Да припомним, че според един тогавашен френски автор Видин е „голяма империя“, която има обширни земи по двата бряга на Дунав.

Мястото на „първа дама“ в Търново Анна-Неда заема през 1323 г., когато след неочакваната смърт на цар Георги II Тертер (1321–1322) и кратък период на междуособици деспот Михаил е коронясан за български цар. След почти двадесет и две години брачно съжителство, воден от политически, а вероятно и от лични причини, през 1324 г. цар Михаил се развежда с Анна-Неда и се жени за бившата българска царица Теодора Палеологина, вдовицата на цар Теодор Светослав (1300–1321). Царицата Анна-Неда и нейните синове са изпратени на заточение. Ако разводът може да се отдаде на политическа целесъобразност, то игнорирането

на синовете от този брак, вкл. на престолонаследника Иван Стефан, наемква за тежък конфликт в самото семейство. Къде е била заточена Анна със синовете си остава неизвестно.

След победоносната за сърбите битка при Велбъжд (28 юли 1330 г.) и гибелта на цар Михаил съдбата неочаквано предлага „реванш“ на царицата. Нейният брат крал Стефан III Дечански (1322–1341) изпраща специално посолство в България, което води Анна-Неда от мястото на нейното заточение в лагера на краля, който тогава с войската си е при с. Извор, Кюстендилско. Според Продължителя на Данило сръбският владетел заявява на своята сестра: „... Изправи се и отиди със слава и със своя син на царския престол, където и преди си била, в славния царски град Търново. Защото с Божията помощ всичко това е в моите ръце...“ [Данилови наставячи, 1989, с. 51]. С явна сръбска подкрепа Анна-Неда се завръща в столицата и завзема върховната власт. За цар е коронясан Иван Стефан (1330–1331). Тогава обаче той е твърде млад, нейде около двадесетгодишен. Както се вижда от цитираните думи на Продължителя на Данило, а и от онези на Йоан Кантакузин и Никифор Григора, властта в България е в ръцете на царицата [ГИБИ, 10, с. 265–266; ГИБИ, 11, с. 161].

Анна-Неда ръководи държавните дела деспотично, като олицетворява грубата намеса на Сърбия във вътрешните работи на България. И развръзката не закъснява – само след седем-осем месеца, през пролетта на 1331 г., българският елит, воден от протовестиария (финансовият министър) Раксин и великия логотет (първият министър) Филип, въстава „... срещу управляващата ги царица...“ [ГИБИ, 10, с. 266]. Короната е дадена на деспот Иван Александър (1331–1371), племенник на покойния цар Михаил. Ако съдим по някои по-късни прояви на Анна, следва да се запитаме дали краткото ѝ властване не е било белязано с пилеене на държавни средства? Освен това нейното правителство не реагира на византийската окупация на българското Южно Черноморие. Андроник III, вземайки като претекст отстраняването на сестра си Теодора Палеологина и смутовете в България, не се забавя да окупира Несебър, Анхиало и околните земи.

Свалена от престола, Анна-Неда не се отказва от борбата. Тя намира убежище в северозападните български земи и подтиква към бунт видинския владетел Белаур. Той е по-малък брат на цар Михаил, роден обаче от втората съпруга на Шишман, неизвестна по име сръбкиня. Избухва гражданска война, в която Иван Александър надделява не без усилие. Междувременно през 1331 г. става промяна и в Сърбия – братът на царицата крал Стефан III Дечански е свален от собствения си син Стефан Душан, хвърлен в затвора и е удушен. Настъпилото към 1332 г. българо-сръбско сближаване принуждава Анна-Неда да търси убежище в адриатическата република Дубровник. Там тя затъва в дългове, няма пари да плаща дори наема на жилището си, като получава парични помощи от неаполитанския крал Роберт Анжуйски (1309–1343), неин първи братовчед, син на леля ѝ Мария Арпад. Кралицата унгарка, съпруга на Шарл/Карло II Анжуйски, е сред забележителните фигури в историята на Неаполитанското кралство. Въпреки трудностите Анна-Неда продължава да се държи гордо, както подобава на една „царица на България“. Както изглежда, Анна-Неда не се отказва лесно от мисълта за завръщане

в Търново, което предизвиква ответни мерки от страна на цар Иван Александър. Допуска се, че след 1346 г. бившата царица напуска Дубровник и се установява в Южна Италия при своите анжуйски роднини. Там от няколко години вече е живяла и един от нейните синове, известен с католическото си име Людовик [Божилков, И. 1985, с. 148–149]. Според М. Пуркович Анна-Неда до края на живота си остава в Дубровник, където и умира [Пурковић, М. 1996, с. 51–53]. Впрочем напълно възможно е тя да е посещавала анжуйските си роднини в Италия, където са живели нейната майка и поне един от собствените ѝ синове.

И наистина, бившата сръбска кралица Елисавета Арпад, майката на Анна-Неда, прекарва последните петнадесет години от живота си в Италия. След като Милутин разтрогва брака си с нея, тя се завръща в Унгария, но не стои дълго там и на 9 юли 1300 г. заминава за Манфредония – едно от пристанищата на Неаполитанското кралство. Нека отбележим, че в периода 1285–1309 г. сестра ѝ кралица Мария, за която вече стана дума, е силната фигура в Неапол. Година по-късно Елисавета за втори или трети (!) път става монахиня и умира между 1313 и 1326 г. Колкото и парадоксално да звучи, изоставилата някога своя обет монахиня, омъжвала се два пъти и майка на две деца, е обявена от католическата църква за „блажена“ [Tamás, K. 2011, pass.]. Тези „подробности“ за майката на Анна-Неда надали са излишни, защото в една или друга степен ни „подказват“ какви са били поне някои от чертите на нейния характер.

И все пак не е ясно дали Анна-Неда остава в Италия (ако изобщо е живяла там?), в Дубровник, или пък се завръща в Сърбия. Този въпрос, особено в българската историография, най-често дори не се задава. От друга страна, пред него ни изправя сръбската православна традиция, в която бившата българска царица е представяна и възприемана, и то в продължение на векове, като св. Елена Дечанска! Твърди се, че е запазена надгробната ѝ плоча от църквата „Св. Богородица“ във Велико Крушево в областта Хвосно (днес в държавата Косово), изградена от самата нея в маниера на популярната в Сърбия „задушбина“ – изграждане на храм „за спасение на душата“... Преданието приписва на Анна/Елена създаването на манастира Убожац, макар той да е изграден по-късно. Нещо повече, мощите на светицата се пазят в прочутия манастир „Високи Дечани“ – също в Косово, недалече от град Печ, център на сръбската архиепископия, от 1346 г. – патриаршия. Във връзка с тези мощи съществува легенда, че когато през 1692 г. турците решили да превърнат манастирския храм в джамия, били спрени от чудо, сътворено, както излиза, от „нашата“ Анна-Неда... Сръбската църква отбелязва деня на светицата на големия празник на светите Константин и Елена на 21 май [Павловић, Л. 1965, с. 190].

Анна-Неда е имала от брака си с цар Михаил III Шишман Асен четирима синове: цар Иван Стефан, деспот Михаил (нейде през тридесетте години на XIV в. той владее областите на Видин, а вероятно и на Ниш, оставайки лоялен към своя братовчед цар Иван Александър), Шишман (неуспял претендент за българския трон през 1341 г., подкрепян от Византия) и загадъчният Людовик, споменат през 1339 г. като приближен на неаполитанския крал Роберт Анжуйски [Божилков, И. 1985, с. 139–149].

Какво е наследството, получено от Анна-Неда от „кръвта“ на нейните родители, е трудно да се каже, но все пак някои черти на нейния характер са показателни. Нейна-

та деспотична природа, поне в определена степен, е наследена от баща ѝ Стефан Милутин – волева личност, арогантен и безскрупулен владетел, човекът, свалил от власт по-големия си брат, ослепил е собствения си син, сменял е съпругите си една след друга... Нещо повече, който „посяга“ на едва осемгодишната византийска принцеса Симонида. И това става въпреки клетвите пред нейните родители и църквата [ГИБИ, 10, с. 191–197; ГИБИ, 11, с. 140], че ще „консумира“ брака едва след нейното съзряване като жена – по тогавашните норми, когато достигне 12–14-годишна възраст. Така твърди Никифор Григора, според когото в резултат на този сексуален акт Симонида получава увреждане и остава бездетна. Изследователите се съмняват в достоверността на тези твърдения, отдавайки ги на негативното отношение на Григора към сръбския крал. И все пак, ако византийският историк е прав, и според днешните, и според тогавашните норми „светият крал“ трябва да бъде третиран като изнасилвач и педофил... Нека припомним, че през 1299 г. Милутин е около четиридесетгодишен, като е с пет години по-възрастен от своя тъст Андроник II. Надали Григора сам е „изобретил“ това обвинение – по един или друг начин то отразява онова, което се е говорело за скандалния сръбски крал. Обстоятелството, че Симонида остава вярна на Милутин, а скоро след смъртта му приема монашество (1324 г.) и тачи неговата памет, може да има различни обяснения. Едно от тях би могло да бъде и т.нар. „стокхолмски синдром“, ако следваме професионалния жаргон на днешните психолози.

Ако се замислим, особено от днешна и чисто човешка гледна точка, „скандалното“ при Елисавета Арпад всъщност не е чак толкова скандално... В крайна сметка, тя става монахиня не по своя воля. Когато се влюбва и свързва с рицаря Завиш, конкретният случай става дума за вдовец. С други думи от тази гледна точка бракът не изглежда толкова „нереден“ според господстващите норми. И все пак, Завиш, в чиято страстна натура не можем да се съмняваме, се жени за доскорошна монахиня – действие, което със сигурност е носело негативи и за самия него. Така или иначе, връзката между Завиш и Елисавета не е политическа (или поне не е изцяло такава), не носи конкретни облаги и т.н., а напротив... В случая водещи са любовта и страстта и можем само да съжаляваме, че тази „история“ е останала неизвестна за Шекспир... Връзката на Елисавета с крал Милутин поне донякъде има сходни черти. Наистина, в тази връзка и последвалия брак можем да открием определено политическо съдържание, но то надали е толкова важно в случая. Ако съдим от написаното от съвременника Георги Пахимер, поредният брак на сръбския крал, този път с бивша монахиня, е бил предмет на ехидни коментари и клюки и в Константинопол [ГИБИ, 10, с. 193]. Можем да предполагаме, че във времето, в което Анна-Неда е българска царица, нейното потекло от толкова скандални родители е било „добра“ основа за интриги и очерняне от страна на нейните противници.

При Анна-Неда, както и при всички хора, наследените черти и качества от родителите със сигурност са имали определено значение. Както стана дума, деспотичното ѝ поведение не изненадва, особено като имаме предвид кой е нейният баща... Същевременно от известното ни за живота на тази българска царица можем да кажем, че в морален план тя е пълен антипод на Милутин и Елисавета! За разлика от техните драматични „любовни истории“ и бракове, Анна-Неда е имала само един брак, няма данни и дори намек за интимни „афери“, а църковната традиция я възприема като ревностна

християнка и светица. Всичко това за пореден път ни убеждава в многообразието на „живия живот“ и човешката природа. . . .

ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

Извори

ГИБИ – Гръцки извори за българската история, Т. 10. София, 1980; Т. 11. София, 1982. [Gratski izvori za balgarskata istoria, T.10. Sofia, 1980; T. 11. Sofia, 1982.]

Публикации

Андреев, Й., Лазаров, И., Павлов, П. 2012 – Йордан Андреев, Иван Лазаров, Пламен Павлов. Кой кой е в средновековна България. София: Изток–Запад, 2012. (трето преработено и допълнено издание). [Yordan Andreev, Ivan Lazarov, Plamen Pavlov. Koi koi e v srednovekovna Bulgaria. Sofia: Iztok–Zapad, 2012.]

Божилев, И. 1985 – Иван Божилев. Фамилията на Асеновци (1186–1460). Генеалогия и просопография. София: БАН, 1985 (второ изд. – София, 1995). [Ivan Bozhilov Familiyata na Asenevtsi (1186–1460). Genealogiya i propossografia. Sofia: BAN, 1985.]

Георгиева, С. 2019 – Сашка Георгиева. Брачна дипломатия на средновековните български владетели. Пловдив: Фондация Българско историческо наследство, 2019. [Sashka Georgieva. Brachnata diplomatsiya na srednovekovnite balgarski vladeteli. Plovdiv: Fondatsiya Balgarsko istoricheskoto nasledstvo, 2019.]

Данилови наствълчи, 1989 – Данилови наствълчи. (приредил Г. Мак Даниел). Београд: Просвета, СКЗ (Српска књижевна задруга), 1989. [Danilovi nastavlјaci. (ed. G. Mk Daniel). Beograd: Prosveta (Srpska knijevna zadruga), 1989.]

Историја, 1, 1981 – Историја српског народа, кн. 1, Београд, 1981. [Istorija srpskog naroda, t. 1, 1981.]

Мичета, Л. 2017 – Лука Мичета. Краљ Милутин. (Биографија светог српског краља). Београд: Лагуна, 2017. [Luka Micheta. Kralj Milutin. Beograd: Laguna, 2017.]

Овчаров, Н. 2017 – Николай Овчаров. Цар Иван Александър Асен – миротворецът. Велико Търново: Фабер, 2017. [Nikolai Ovcharov. Tsar Ivan Aleksandar Assen – mirotvoretset. Veliko Tarnovo: Faber, 2017.]

Орбини, М. 1983 – Мавро Орбини. Царство на славяните (1601 г.). София: Наука и изкуство, 1983. [Mavro Orbini. Tsarstvo na slavyanite (1601). Sofia: Nauka i izkustvo, 1983.]

Павлов, П. 2006 – Пламен Павлов. Търновските царици. В. Търново: Дар-РХ, 2006. [Plamen Pavlov. Tarnovskite tsaritsi. V. Tarnovo: Dar-RH, 2006.]

Павлов, П. 2009 – Пламен Павлов. Българските царици, владетелки и принцеси. София: Световна Библиотека, 2009. [Plamen Pavlov. Tsaritsi, vladetelki i printsesi. Sofia: Svetovna Biblioteka, 2009.]

Павловић, Л. 1965 – Леонтије Павловић. Култови лица код срба и македонаца. Смедерево: Народни музеј, 1965. [Leontije Pavlovic. Kultovi litsa kod srba i makedonatsa. Smederevo, 1965.]

Пурковић, М. 1996 – Миодраг Пурковић. Принцезе из куће Неманјића. Београд, 1996. [Miodrag Purkovic, Princeze iz kutca Nemanjitsa. Beograd, 1996.]

Узелац, А. 2014 – Александар Узелац. О српској принцези и бугарској царици Ани: прилог познавању брака краља Милутина. – В: Историјски часопис, кн. 63, 2014, 29–46. [Aleksandar Uzelac. O srpskoj princezi i bugarskoj tzaritsi Ani: prilog poznavanju brakova kralja Milutina. – V: Istorijски часопис (Historical Review), kn. 63, 2014, 29–46.]

Гјузелев, В. 2013 – Vasil Gjuzelev. Imperatrix Bulgariae Anna-Neda (1277 – c. 1346). – Зборник радова Византолошког института L, 2013, 617–627.

Mauromatis, L. 1988 – Leonidas Mauromatis. La fondation de l'Empire serbe: kralj Milutin. Thessaloniki, 1988.

Интернет базирани източници

Tamás, K. 2011 – Kádár Tamás. A középkori Magyar kiraly és kormányzói családok tagjainak elhalálozási és temetési időpontjai valamint helyei 1301–1541 közö.– Forráskutatás és Történeti Segédtudományok, t. XVIII, № 1, 2011, 25–53. <http://epa.oszk.hu/03300/03304/00053/pdf/EPA03304_fons_2011_01_025-053.pdf> (достъпен: февруари 2019).